

Araştırma Makalesi / Research Article

1831 TARİHLİ NÜFUS SAYIMI VERİLERİ ÜZERİNDEN SAMAKOV KAZASININ DEMOGRAFİK VE İKTİSADÎ YAPISININ İNCELENMESİ

Pınar DOĞANAY¹

Öz

Toplumların sosyal ve ekonomik yapısı başta olmak üzere idarî, askerî, dinî ve kültürel alanında bilgi edinilmesine olanak sağlayan nüfus sayımlarının, Osmanlı Devleti'nde tam olarak hangi tarihte yapılmaya başlandığı bilinmemektedir. Günümüze ulaşan en erken kayıtları H.835/M.1431 yılına ait olan bu sayımların amacı, vergi mükellefi olan kimseleri tespit etmektedir. XIX. yüzyıla kadar benzer sebeplerle birkaç farklı sayım sisteminin denendiği Osmanlı Devleti'nde, modern anlamda ilk nüfus sayımı, 1831 yılında yapılmıştır. Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu'nun gereksinimi olan erkek nüfus sayısını tespit etmek amacıyla yapılan bu sayımın bir diğer amacı ise halktan alınacak vergileri hesaplamaktır.

Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Samakov Kazasının H.1246/M.1831 tarihli nüfus defterlerinin temel kaynak olarak kullanıldığı bu çalışmada, Samakov Kazasının demografik ve iktisadî yapısı üzerine bir çıkarım oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Samakov Kazası, Nüfus Sayımı, Müslüman, Rum.

INVESTIGATION OF THE DEMOGRAPHIC AND ECONOMIC STRUCTURE OF SAMAKOV DISTRICT THROUGH THE CENSUS DATA DATED 1831

Abstract

It is not known exactly when the censuses, which allow obtaining information in the administrative, military, religious and cultural fields, especially the social and economic structure of the societies, began in Ottoman Empire. The purpose of these censuses, the earliest records of which have survived to the present day, belong to 835 B.C./1431 A.C., and identify those who were taxpayers. In the Ottoman Empire, where several different census systems were tried for similar reasons until the XIX.th century, the first census in the modern sense was made in 1831. Another purpose of this census, which was made to determine number of the male population needed by the Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Army, is to calculate the taxes to be collected from the people.

In this study, the population registers of Samakov district located within the borders of Bulgaria dated 1246 B.C./ 1831 A.C., were examined and an inference was tried to make on the demographic and economic structure of this district.

Keywords: Bulgaria, Samakov District, Census, Muslim, Greek.

¹ Dr., Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, snprdoganay@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9733-2172.

Başvuru Tarihi (Received): 10.05.2022 **Kabul Tarihi** (Accepted): 24.10.2022

Giriş

Toplumların tarihî süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişim ve dönüşümün doğru analiz edilmesinde temel kaynak olarak kullanılan nüfus sayımları (Karpas, 2010: 25), erken dönemlerden itibaren Osmanlı Devleti'nde de uygulanmaya başlanmıştır (Öz, 2010: 425). Osmanlı Devleti'nde daha ziyade askere alınacak kişiler ile vergiye tabii nüfusun tespiti amacıyla yapılan bu sayımlar (Güneş, 2014: 222), mevcut yerleşim yerindeki nüfusun yapısı ve yoğunluğu hakkında önemli bilgiler içerirler (Şimşek, 2017: 104).

Bu çalışmanın da konusunu oluşturan "H.1246/M.1831" tarihli nüfus sayımı, Osmanlı Devleti'nde modern anlamda yapılan ilk nüfus sayımı olarak kabul edilmektedir (Doğan, 2014: 73). İlk defa 1826 yılında Yeniçeri Ocağının kaldırılması ve yeni bir askerî yapılanma olarak ortaya çıkan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu'nun kurulması nedeniyle yapılan bu sayımın esas amacı, erkek nüfus arasında askerliğe uygun olanları tespit etmektedir (Kaya, 2020: 232). Bunun yanı sıra geçmiş dönemlerde yapılan sayımlara benzer olarak vergiye tabii nüfusun tespitinin de amaçlandığı bu sayım, Rusya ile yapılan savaş nedeniyle tamamlanamamıştır (Karal, 1997: 8). Savaşın hemen akabinde 1831 yılında yeniden başlatılan ve bir yaşından yüz yaşına kadar Müslüman ve Gayrimüslim erkek nüfus sayılarının tespit edildiği bu sayım, bu tarihe kadar imparatorluk genelinde yapılan en kapsamlı nüfus sayımı olarak kabul edilmektedir (Güneş, 2014: 226). Müslüman ve Gayrimüslim nüfusun ayrı ayrı sayıldığı ve defterlerinin de ayrı olarak tutulduğu bu sayımlar, mevcut yerleşim yerinde bulunan kimselerin isimleri, yaşları, genel fizikî özellikleri, meslekleri, askerliğe elverişlilik durumları, cizye miktarları varsa engel durumları gibi birtakım özellikleri hakkında bilgi edinilebilmesine olanak sağlamaktadır. Gayrimüslim erkek nüfusa ait kayıtların daha ziyade can ve mal güvenliği hizmeti karşılığında ödenen cizye vergisi miktarını tespit etmek amacıyla kaydedilen bu defterlerin tutulmasına ilişkin genel bir standart olsa da çok daha ayrıntılı bilgiler içeren defterler de bulunmaktadır (Kaya, 2020: 232). Ancak çalışma konumuz olan Samakov Kazasına ait nüfus defterleri, genel standartta uygun olarak tutulmuştur.

Samakov Kazasının nüfus defterlerinin içeriğine geçmeden evvel Samakov neresidir, Osmanlı Devleti için önemi nedir, bu çalışmanın yapılmasına neden ihtiyaç duyulmuştur ve bu çalışma alanında nasıl bir eksikliği doldurmayı hedeflemektedir gibi birtakım sorulara cevap vermek gerekmektedir.

Günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde bulunan Sofya'ya bağlı bir yerleşim yeri olan Samakov, Rila dağlarının kuzeyinde ve İskar nehri üzerinde yer almaktadır (Kiel, 2009: 62). İlk defa Bulgar Kralı İvan Şişman'a ait bir belgede kale ve idari merkez olarak ismi geçen Samakov, tarih boyunca başta demir olmak üzere tekstil ve ağaç oymacılığı gibi birçok endüstri dalına ev sahipliği yapmıştır. Özellikle sahip olduğu maden yatakları sayesinde Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında bulunan en değerli ve en zengin yerleşim yerlerinden birisi olan Samakov, XVI. yüzyılın başından XIX. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı Devleti'nin askerî ve sivil alandaki demir ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamıştır (Kiel, 2009: 62).

Sahip olduğu güzel otlaklar sayesinde tarım ve hayvancılık alanında da gelişme gösteren Samakov'un Osmanlı öncesine ait durumu hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır (Giz, 1970: 15). Osmanlı dönemine ait bilgileri de oldukça sınırlı olan Samakov, 1370 tarihinde Lala Şahin Paşa tarafından fethedilmiştir (Hammer, 2010: 195-196). Evliyâ Çelebi'nin aktarımına göre, fethedildiği dönemde Sofya Eyâleti'ne bağlı bir yerleşim yeri olan Samakov, 1453-54 yıllarına kadar meskûn bir yerleşim yeri iken bu tarihten sonra gelişen demir üretimi ile birlikte kasaba haline gelmiştir. 1525-26 yıllarına kadar bu şekilde varlığı sürdüren Samakov, bu tarihte 2'si Müslüman ve 4'ü Gayrimüslim olmak üzere toplam 6 mahalle ve 166 haneden oluşan bir yerleşim yeri olmuştur. Bu dönemdeki toplam nüfus sayısı 850 olan Samakov, 1569-70'li yıllarda 10'u Müslüman, 7'si Gayrimüslim olmak üzere toplam 17 mahalleli ve 376 haneli bir yerleşim yeri

haline gelmiştir. Bir önceki döneme kıyasla Müslümanlara ait mahalle ve hane sayısında kayda değer artışın yaşandığı Samakov'un bu dönemdeki toplam nüfus sayısı ise 2.000 olarak hesaplanmıştır (Kiel, 2009: 63).

1661-62 yıllarında ise 11 Müslüman Mahallesi, geri kalanları Gayrimüslim Mahallesi olan Samakov'un bu döneme ait nüfus verileri hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Evliyâ Çelebi'nin aktarımından öğrenildiği kadarıyla bu dönemde 1.700 haneden oluşan Samakov'un (Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 2010: 144) tahmini nüfus sayısı 8.000 dolaylarında olmalıdır.²

XVIII. yüzyıla ait nüfus verileri hakkında bir bilgi bulunmayan Samakov'un, 1831 yılındaki erkek nüfus sayısının ise 13-14.000 dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir (Karpat, 2010: 227). Ancak Samakov nüfus defterleri üzerine bugüne kadar detaylı bir çalışma yapılmadığı için bu sayıya dair detaylar net olarak bilinmemektedir. Bu eksiklikten hareketle Samakov Kazasının "H.1246/M.1831" tarihli nüfus defterlerinin incelendiği bu çalışmada, nüfus defterlerinin yanı sıra Samakov özelinde yapılan çalışmalardan da yararlanılmıştır. Bu çalışmalardan en önemlisi Adnan Giz'in İstanbul Sanayi Odası Dergisi'nin 1970 sayısında yayımlanan "*Samako Demir Madeni*" adlı makalesidir. Bu alanda yapılan bir diğer çalışma ise Machiel Kiel'e aittir. Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisinin 36. Cildinde yer alan "*Samakov*" maddesini kaleme alan Kiel'in bu çalışması, Samakov Kazasının tarihi üzerine önemli bilgiler içermektedir. Bu çalışmaların yanı sıra Fulya Canova'nın Kırklareli Üniversitesi bünyesinde hazırlamış olduğu ve 2019 yılında kabul aldığı "*Temettuât Defterlerine Göre Samakov Kazasının Sosyal ve İktisâdi Tarihi*" isimli yüksek lisans tezi de bu alanda yapılan önemli çalışmalarındandır. Samakov'un Tanzimat'tan sonraki sosyal ve iktisadî tarihinin incelenmeye çalışıldığı bu çalışmanın dışında Samakov Kazasını doğrudan konu alan bir çalışma mevcut değildir. Oysa yukarıda da ifade edildiği üzere Samakov, fethedildiği günden itibaren Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasındaki en önemli yerleşim yerlerinden birisi olmuştur. Böylesine önemli bir yerleşim yerinin araştırmacılar tarafından bugüne kadar incelenmemiş olması hem Osmanlı Tarihi hem de Balkan Tarihi açısından önemli bir eksikliklerdir. Bu eksikliği giderebilmek adına Samakov Kazasının 1831 tarihli nüfus defterlerinin incelendiği bu çalışma, Samakov Kazasının demografik ve iktisadî yapısı hakkında bir çıkarım oluşturmayı hedeflemektedir.

1. Samakov Kazasının Nüfus Defterlerinin Özellikleri ve Muhtevası

Samakov Kazasının "H.1246/M.1831" tarihine ait toplam dört adet nüfus defteri bulunmakta olup defterlerinin özellikleri şu şekildedir:

Tablo 1: *Samakov Kazası Nüfus Defterlerinin Özellikleri*

Defter Katalog No	Defter Tarihi	Sayfa	Ebat
NFS. d. 6150	H. 1246/ M. 1831	21 X 56	12
NFS. d. 6151	H. 1246/ M. 1831	19 X 53	48
NFS. d. 6152	H. 1246/ M. 1831	27 X 77	164
NFS. d. 6153	H. 1246/ M. 1831	28 X 78	136

Kaynak: (Samakov (NFS. d..). No: 6150. 2-7; 6161. 2-48; 61-52. 2-163; 6153. 1-127).

Bu defterlerden 6150 numaraları defter, sadece Müslüman ahaliye ait kayıtları içerirken (NFS. d.. No: 6150, 2-7), 6151 numaraları defter, Müslümanların yanı sıra kazada bulunan Kiptiler

² Nüfus sayısı hesaplanırken hane nüfusu, Osmanlı genelinde 1 hanenin 5 kişiden oluştuğu genel kabulüne dayanılarak beş katı ile çarpılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. (Barkan, 1953: 12).

(Çingene), Varoş (Yoksul) kesimlerde yaşayan Gayrimüslimler ile Gayrimüslim Mahallelerinden birkaçına ait kayıtları içermektedir (NFS. d.. No: 6151, 35-41). 6152 ve 6153 numaralı defterler ise kazada bulunan Gayrimüslimlere ait verileri içermektedir (NFS. d.. No: 6152, 1-163; 6153. 1-127). Defterlerin içerisinde Samakov Kazasının merkez mahalleleri, karyeleri (köy), buralarda yaşayan kimselerin isimleri, yaşları, fiziksel özellikleri, ödedikleri cizye miktarları yer almaktadır. Bunun yanı sıra bazı yerleşim yerlerine ait defterlerde (Başaran, 2017: 315) kazada bulunan kimselerin meslek gruplarına ilişkin bilgiler de yer almakta iken Samakov Kazasına ait defterlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Zira Samakov Kazasına ait nüfus defterlerinde, kazada bulunan resmi görevliler dışında meslekleri net olarak belirtilen kimseler bulunmamaktadır. Ancak 6152 ve 6153 numaralı defterlerde, kazada bulunan Gayrimüslim yerleşim yerlerinden bahsedilirken burada ikamet edenlerin pek çoğunun madencilik sektöründe çalıştıkları belirtilmiştir (NFS. d.. No: 6152, 48). Bu durum doğrudan olmasa da dolaylı yoldan kazadaki madencilerin kimler olduklarının tespitine de imkân vermektedir. Müslümanlara ait kayıtlarda ise madenlerde çalışanlar, mahalle ve karyelerde ikamet eden kimseler dışında ayrı olarak kaydedilmiştir (NFS. d.. No: 6150, 3). Müslümanlara ait kayıtlarda ayrıca kazada bulunan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu'nda görevli askerlerin isimleri ve rütbeleri hakkında da bilgi edinilebilmektedir (NFS. d.. No: 6150, 7).

2. 1831 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Samakov Kazasının Demografik Yapısı

1831 tarihli nüfus defterleri kayıtlarına göre bu dönemde Türklerin yanı sıra Rumların, Yahudilerin ve Kıptilerin bir arada yaşadığı kozmopolit bir yerleşim yeri olan Samakov'un bu tarihteki toplam erkek nüfus sayısı 14.000 dolaylarında olup bu nüfusun etnik tebaa arasındaki dağılımı şu şekildedir:

Tablo 2: Samakov Kazasının Nüfus Sayısı (Erkek)

Etnik Tebaa	Nüfus Sayısı
Müslüman	1.097
Rum	11.997
Yahudi	99
Kıptiyân	215
Toplam	13.408

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Tablo (2)'de görüldüğü üzere kazada bulunan nüfusun büyük çoğunluğunu Rumlar oluşturmaktadır. Toplam erkek nüfusun %89'unu oluşturan Rumların ardından kazada bulunan en yoğun nüfusa sahip diğer grup %8'lik nüfus yoğunluğu ile Müslümanlardır. Kıptilerin %2, Yahudilerin ise %1 yoğunluğa sahip olduğu kazadaki erkek nüfus sayısı, tabloda belirtilen sayı ile sınırlı değildir. 6151 numaralı defterde, Varoş (Yoksul) kesimlerde yaşayan Gayrimüslimler ile Gayrimüslimlere ait olduğu bilinen mahallelere ait veriler de bulunmaktadır. Ancak buralarda ikamet eden nüfusun hangi etnik tebaaya ait olduğu net olarak belirtilmediği için tablodaki nüfus verilerine dâhil edilmemiştir. Şayet onlar da bu verilere dâhil edilirse kazadaki erkek nüfus sayısı 14.054 olmaktadır.³ Ayrıca bu dönemde kazada, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu'nda görevli 103 asker de bulunmaktadır (NFS. d.. 6150. 7). Onları da bu verilere eklersek kazadaki

³ 6151 numaralı defterde yer alan Basiyan Mahallesi'ne ait kısmi kayıtlar, 6152 numaralı Basiyan Mahallesi'ndeki veriler ile benzer olması bu sayıya eklenmemiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. (NFS. d.. 6151. 48; 6152. 7).

erkek nüfus sayısı, 14.157'yi bulmaktadır.⁴ Toplam erkek nüfus sayısının 14.000 dolaylarında olduğu kazadaki toplam nüfus sayısı ise bu dönemde, 25-30 bin aralığında olmalıdır.

Kazada bulunan erkek nüfusun mahalle ve karyelere göre dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 3: Mahallelerde İkamet Eden Erkek Nüfusun Dağılımı

Mahalle İsmi	Etnik Yapı	Nüfus Sayısı (Erkek)
Mahalle-i Atik	Müslüman	25
Cami-i Keşkek	Müslüman	39
Nazır Cafer	Müslüman	26
Cami-i Cedid	Müslüman	44
Tekke (Tekiyye)	Müslüman	67
Abdülcebbar	Müslüman	53
Musalli	Müslüman	31
Hoca Safer	Müslüman	69
Mehmed Çavuş	Müslüman	40
Şeyh	Müslüman	53
Kurşunlu	Müslüman	56
Koca Papaz	Gayrimüslim	319
Belas	Gayrimüslim	44
Basiyan	Gayrimüslim	522
Mandas	Gayrimüslim	382
Esker	Gayrimüslim	210
Leşker	Gayrimüslim	249
Yuvan	Gayrimüslim	126
Toplam	18	2.355

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

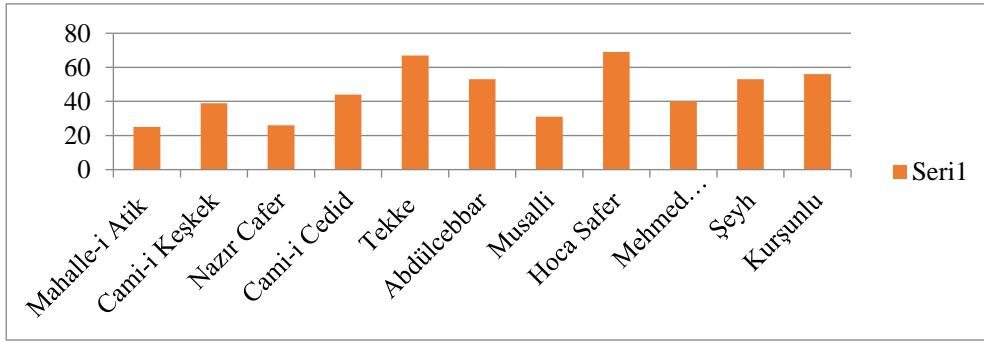
Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Samakov Kazasının 1831 tarihinde toplam 18 adet mahallesi bulunmaktadır. Bu mahallelerden 11'i Müslümanlara, 7'si ise Gayrimüslimlere aittir.

⁴ Karpat, "Osmanlı Nüfusu 1830-1914" adlı eserinde, Samakov'un 1831 tarihli nüfus sayısı ile ilgili olarak 12.994 sayısını kullanmıştır. Ancak Karpat'ın belirttiği bu sayı da bazı eksiklikler bulunmaktadır. Zira Karpat, bu dönemde kazada bulunan Müslüman nüfus sayısını 816 olarak tespit ederken, 6150 numaralı Samakov nüfus defterinde bu sayının 1.097 olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Diğer taraftan Karpat bu dönemde kazada bulunan Kıptilerin sayısının 111 olduğunu belirtirken karma ve reyaya ait defterlerde ulaştığımız kayıtlar, bu sayının 215 olduğu göstermektedir. Karma defterde yer alan Gayrimüslim mahalleler ile Varoş kesimlerde bulunan nüfus sayısının da bu sayılara dâhil edilmediği kuvvetle muhtemeldir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. (Karpat, 2010: 227).

Müslümanlar her ne kadar mahalle sayısı bakımından daha fazla bir yerleşim yerine sahip olsalar da nüfus yoğunluğu bakımından Gayrimüslimler, Müslümanlara kıyasla sayıca daha fazladır. Öyle ki mahallelerde ikamet ettikleri bilinen erkek nüfusun 503'ü Müslüman Mahallelerinde ikamet etmekte iken 1.852'si Gayrimüslimlere ait mahallelerde ikamet etmektedir. Ayrıca bu dönemde Samakov merkezinde ikamet eden 99 Kıpti nüfus da vardır. Ancak Kıptilerin hangi mahallede ikamet ettiği net olarak bilinmemektedir (NFS. d.. 6153, 123). Şayet onlar da yukarıdaki tabloya eklenirse mahallelerdeki erkek nüfus sayısı 2.454 olmaktadır. Mahallelerde bulunan nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu mahalle Gayrimüslimlere ait Basiyan Mahallesi iken bunu sırasıyla; Mandas, Koca Papaz, Leşker, Esker ve Yuvan Mahalleleri takip etmektedir.

Mahallelerde bulunan bu nüfusun Müslüman ve Gayrimüslim Mahallelerine göre dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

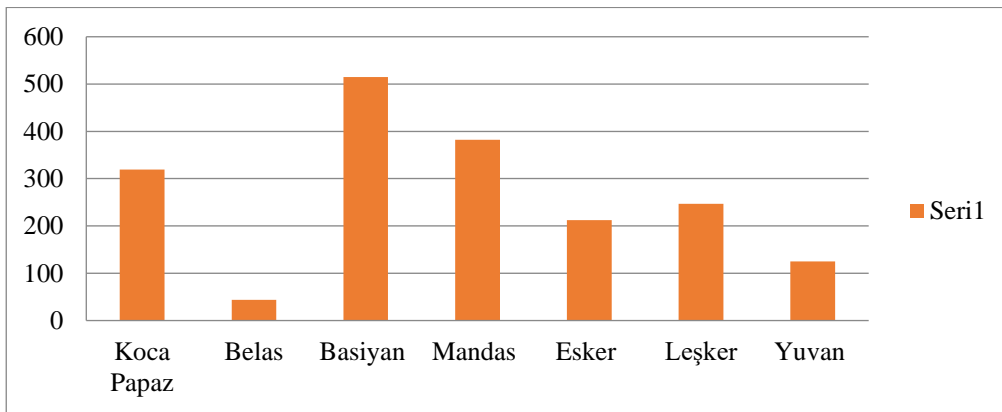
Şekil 1: Müslüman Mahalleler Arasındaki Nüfus Dağılımı

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Müslüman Mahalleleri arasında nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu mahalle %14'lük yoğunluğu ile Hoca Safer Mahallesidir. Bunu sırasıyla; %13 yoğunluk ile Tekke, %11 yoğunluk ile Kurşunlu ve Şeyh, %10 yoğunluk ile Abdülcebbar, %9 yoğunluk ile Cami-i Cedid, %8 yoğunluk ile Mehmed Çavuş ve Cami-i Keşkek, %6 yoğunlukla Musalli ve %5 yoğunlukla Nazır Cafer ve Mahalle-i Atik takip etmektedir. Gayrimüslim Mahallelerindeki nüfus dağılımını gösteren grafik ise şu şekildedir:

Şekil 2: Gayrimüslim Mahalleler Arasındaki Nüfus Dağılımı

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Gayrimüslim Mahalleleri arasında ise nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu mahalle, %28'lik nüfus yoğunluğu ile Basiyan Mahallesidir. Basiyan Mahallesi aynı zamanda kazada bulunan en yoğun nüfusa sahip mahalledir. Gayrimüslim Mahalleler arasında nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu diğer mahalleler ise sırasıyla; %21 nüfus yoğunluğu ile Mandas, %17 nüfus yoğunluğu ile Koca

Papaz, %13 nüfus yoğunluğu ile Leşker, %12 nüfus yoğunluğu ile Esker, %7 nüfus yoğunluğu ile Yuvan ve %2 nüfus yoğunluğu ile Belas şeklindedir.

Mahallelerin yanı sıra kazada bulunan bir diğer önemli yerleşim yeri ise karyelerdir. Bu dönemde toplam 47 adet karyesi bulunan Samakov'un bu karyelerinin 42'si Gayrimüslimlere ait yerleşim yeridir. Geriye kalan 5 karye ise Müslüman ve Gayrimüslimlerin bir arada yaşadığı ortak yaşam alanıdır. Mahallelere kıyasla nüfus yoğunluğunun bir hayli fazla olduğu karyelerdeki nüfusun genel dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 4: *Karyelerde İkamet Eden Erkek Nüfusun Dağılımı*

Karye İsmi	Etnik Yapı	Nüfus Sayısı (Erkek)
Köstence Yanesi	Müslüman-Gayrimüslim	380
Köstence	Müslüman-Gayrimüslim	455
Çamurlu	Müslüman-Gayrimüslim	229
Musa Beğ	Müslüman-Gayrimüslim	81
Yane-i Has	Müslüman-Gayrimüslim	380
Suyuç	Gayrimüslim	85
Yeniköy	Gayrimüslim	47
Güdfâl	Gayrimüslim	93
Radomil	Gayrimüslim	203
Ecuşe	Gayrimüslim	264
Gebruh	Gayrimüslim	83
Sesterme	Gayrimüslim	153
Kapucak	Gayrimüslim	369
Vakran	Gayrimüslim	967
Pafadon	Gayrimüslim	216
Kalkova	Gayrimüslim	116
Okul-ı Zîr	Gayrimüslim	65
Okul-ı Bâlâ	Gayrimüslim	175
Şepri Keprul	Gayrimüslim	127
İzlâ Koçan	Gayrimüslim	62
Viran Moşir	Gayrimüslim	98
Bürvân	Gayrimüslim	67
Zabova	Gayrimüslim	147

Yaçıben	Gayrimüslim	210
Haline	Gayrimüslim	177
Herlûh	Gayrimüslim	181
Papûgyân	Gayrimüslim	249
Yadlûh	Gayrimüslim	466
Kavaçkiçe	Gayrimüslim	370
Çobanil	Gayrimüslim	408
Kaviç	Gayrimüslim	121
Bosnek	Gayrimüslim	145
İstudne	Gayrimüslim	228
Kapr'il-vedül	Gayrimüslim	110
Sırb	Gayrimüslim	106
Dikâne-i Pâlâ	Gayrimüslim	233
Dipren	Gayrimüslim	327
Dikâne-i Zîr	Gayrimüslim	491
Epûladay	Gayrimüslim	87
Dürgân	Gayrimüslim	604
Çokofça	Gayrimüslim	199
Yâkud	Gayrimüslim	182
Sapadu	Gayrimüslim	354
Ofçar	Gayrimüslim	107
İskarlar	Gayrimüslim	461
Duspek	Gayrimüslim	140
Karakaya	Gayrimüslim	30
Toplam	47	10.848

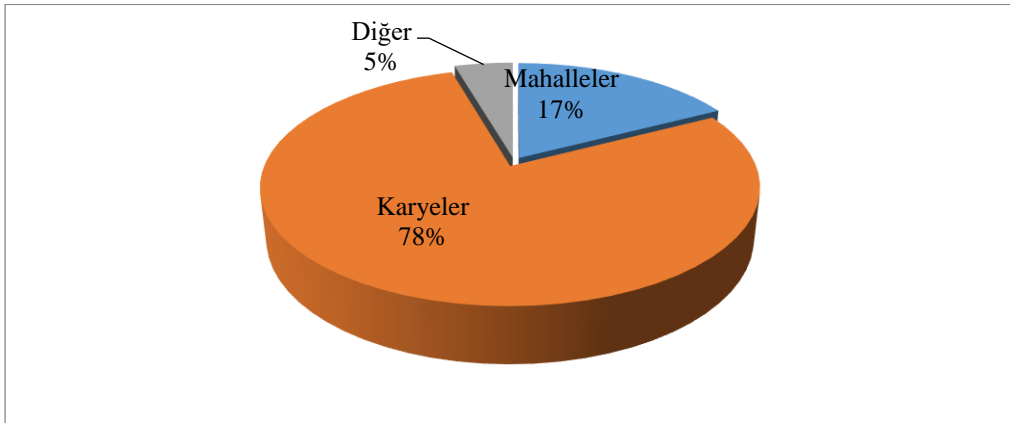
Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Toplam 47 adet karyesi bulunan Samakov'un karyelerindeki erkek nüfus sayısı 10.848'dir. Ancak bu sayıya karyelerde ikamet ettikleri bilinen fakat hangi karyede ikamet ettikleri net olarak bilinmeyen 107 Kıpti nüfus eklenmemiştir (NFS. d.. 6153, 125). Onlar da bu sayıya eklenirse karyelerdeki nüfus sayısı 10.955 olmaktadır. Karyelerde bulunan bu nüfusun büyük çoğunluğu Gayrimüslimlere ait olan Vakran karyesinde ikamet etmekte olup bunu sırasıyla; Dürgân, Dikâne-i Zîr, Yadlûh ve İskarlar takip

etmektedir. Gayrimüslimlere ait olan karyelerdeki nüfus yoğunluğunun en az olduğu karye ise Karakaya karyesidir.

Müslüman ve Gayrimüslim tebaanın bir arada yaşadığı karyelerde ise nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu karye, Köstence karyesindedir. Bunu sırasıyla; Yane-i Has ve Köstence Yanesi takip etmektedir. Müslüman ve Gayrimüslimlerin bir arada yaşadığı bu karyelerdeki nüfusun büyük çoğunluğu da yine Gayrimüslimlere aittir. Öyle ki erkek nüfus sayısının 455 olarak belirlendiği Köstence karyesindeki Müslüman erkek nüfus sayısı 21 iken Gayrimüslimlere ait erkek nüfus sayısı 434'dür (NFS. d.. 6150, 5; 6153, 71). Müslüman nüfusun en yoğun olduğu karye ise Musa Beğ karyesidir. Erkek nüfus sayısının 81 olarak tespit edildiği karyedeki nüfusun 51'i Müslümanlara, 30'u ise Gayrimüslimlere aittir (NFS. d.. 6150, 6; 6153, 71). Samakov Kazasının mahalle ve karyelerinde ikamet eden nüfusun yanı sıra nerede ikamet ettikleri net olarak bilinmeyen kimseler de bulunmaktadır. Örneğin, kazada bulunan Yahudilerin nerede ikamet ettikleri bilinmemektedir (NFS. d.. 6153, 121). Bunun yanı sıra kazada bulunan resmi görevliler ile medresede bulunan kimseler ve Müslümanlar arasında madenci taifesi olarak belirtilen kimselerin hangi mahalle ve karyede ikamet ettikleri bilinmemektedir (NFS. d.. 6150, 2-3). Bu nedenle onlara ait nüfus verileri, mahalle ve karyelere ait nüfus verilerinin içerisine dâhil edilmemiştir. Ayrıca Varoş (Yoksul) kesimlerde ikamet ettikleri bilinen kimselere ait kayıtlar da mahalle ve karyelerdeki nüfus verilerine dâhil edilmemiştir (NFS. d.. 6151, 35). Tüm bu gruplar bir araya getirildiğinde ise Samakov Kazasındaki nüfusun genel dağılımı ise şu şekilde olmaktadır:

Şekil 3: Samakov Kazasının Nüfus Dağılımı

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Şekil (3)'te görüldüğü üzere Samakov Kazasında ikamet eden nüfusun %78 gibi önemli bir çoğunluğu, kırsal alanlarda ikamet etmektedir. Mahallelerde ikamet eden nüfusun %17 olduğu kazada, nerede ikamet ettikleri tam olarak tespit edilmeyen kimselerin oranı ise %5'tir.

2.1. Samakov Kazasında İkamet Eden Erkek Nüfusun Yaş Dağılımı

Samakov Kazasına ait nüfus defterlerindeki kayıtlar, kazada yaşayan erkeklerin yaşlarını tespit edebilmemize de imkân vermektedir. Toplam 13.404⁵ erkek nüfusun yaşını tespit edebilme imkânı bulduğumuz bu defterlerdeki kayıtlara göre, Samakov Kazasında ikamet eden erkeklerin büyük çoğunluğunu "1-17" yaş aralığındaki kimseler oluşturmaktadır. Ardından ise "40-59" yaş aralığında bulunan kimselerin yoğun olarak bulunduğu kazadaki erkek nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı şu şekildedir:

⁵ Bu verilere yaşları tespit edilemeyen kimseler ile ölen kimselere ait kayıtlar eklenmemiştir.

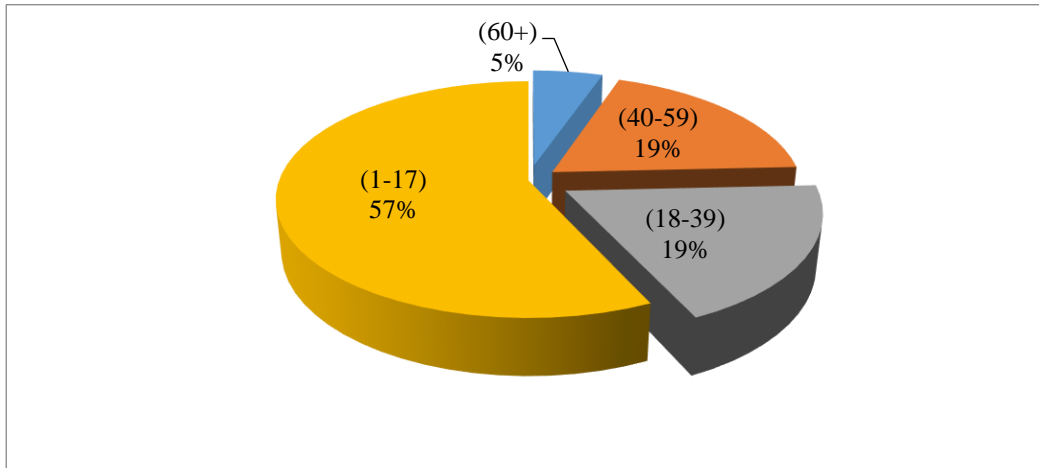
Tablo 5: Kazada Bulunan Erkek Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Etnik Grup	60 ve Üstü	40-59	18-39	1-17
Müslümanlar	120	246	244	470
Gayrimüslimler	591	2.295	2.289	7.149
Toplam	711	2.541	2.533	7.619

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Tablo (5)'de görüldüğü üzere Samakov Kazasında bulunan erkek nüfusun önemli bir kısmını “1-17” yaş aralığındaki kimseler oluşturmaktadır. Toplam nüfus sayıları 7.619 olarak belirlenen bu kimselerin ardından kazada bulunan nüfusun en yoğun olduğu bir diğer yaş grubu 2.541 nüfus sayısı ile “40-59” yaş aralığındaki kimselerdir. Yoğunluk bakımından üçüncü sırada yer alan “18-39” yaş grubu aralığındaki kimselerin sayısı ise “40-59” yaş aralığında bulunan kimselerin sayısına oldukça yakındır. Kazada bulunan erkek nüfus yoğunluğunun en az olduğu yaş grubu ise 711 nüfus sayısı ile “60” yaş ve üstünde bulunan kimselerdir.

Kazada bulunan bu nüfusun yaş gruplarına göre dağılımını gösteren grafik ise şu şekildedir:

Şekil 4: Yaş Dağılımının Kazadaki Toplam Erkek Nüfusa Göre Oranı

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Şekil (4)'te görüldüğü üzere kazada bulunan “1-17” yaş aralığındaki erkek nüfus sayısı, kazada bulunan toplam erkek nüfusun %57’sini oluşturmaktadır. Nüfus yoğunluğu bakımından ikinci sırada yer alan “40-59” yaş aralığında kimselerin genel toplam içerisindeki oranı ise %19’dur. %19’luk yoğunluğa sahip bir diğer grup ise “18-39” yaş aralığındaki kimselerdir. Nüfus yoğunluğunun en az olduğu 60 yaş ve üstü kimselerin kazadaki toplam erkek nüfus içerisindeki oranı ise %5’dir.

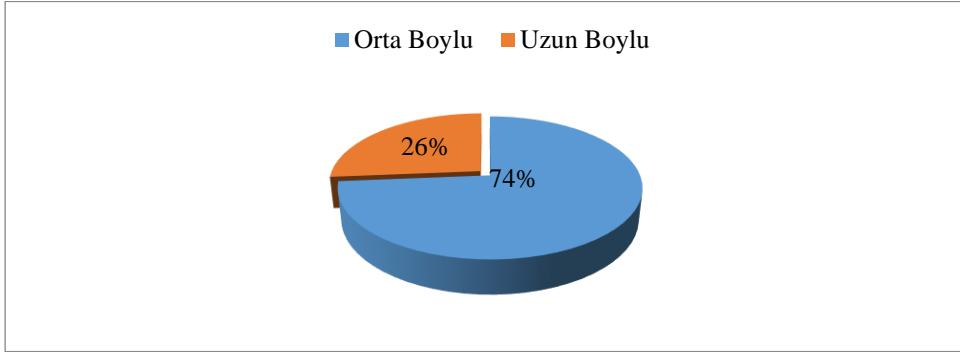
2.2. Samakov Kazasında İkamet Eden Erkek Nüfusun Fiziksel Özellikleri

Nüfus defteri kayıtlarında, kişilerin ismi, yaşı, aile üyeleri, ölüm tarihleri gibi birtakım bilgilere ulaşılmakla birlikte kişilerin fiziksel görünümüne ait bilgilere de ulaşılabilmektedir. Daha ziyade boy, sakal ve bıyık görünümüleri üzerinden belirtilen bu özellikler, mevcut yerleşim yerinde bulunan kimselerin boy ortalamalarının ve ten renklerinin anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Samakov Kazasına ait kayıtlarda kazada bulunan nüfusun tamamının yerine küçük bir kısmının fiziksel özelliklerinden bahsedilmiştir. Bahsedilen bu kimseler ise ekseriyetle mim (♠) işareti ile belirtilmiştir. “Mim” işareti bilindiği üzere genellikle askerlik, bekârlık ve asayiş gibi durumlar

nedeniyle kullanılmaktadır (Özekmekçi, 2020: 3058). Ancak Samakov'a ait kayıtlara bakıldığında askerlik dolayısıyla işaretlenmiş kimselerin fiziksel özelliklerinden bahsedilmediği görülmektedir. İşaretlenmiş kişilerin büyük bir çoğunluğunun evli olması nedeniyle de bekârlık dolayısıyla işaretlenmiş olabilecekleri mümkün değildir. Bu nedenle "mim" işareti belirtilen kişilerin asayiş ile ilgili bir durumlarının olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

İncelediğimiz defterlerde fiziksel özelliklerinden bahsedilen kişilerin genel olarak orta boylu kişiler oldukları, küçük bir kısmının ise uzun boylu olduğu görülmektedir. Kazada bulunan bu kişilerin boy dağılımını gösteren grafik ise aşağıdaki gibidir:

Şekil 5: Kazada Bulunan Erkeklerin Boy Dağılımı

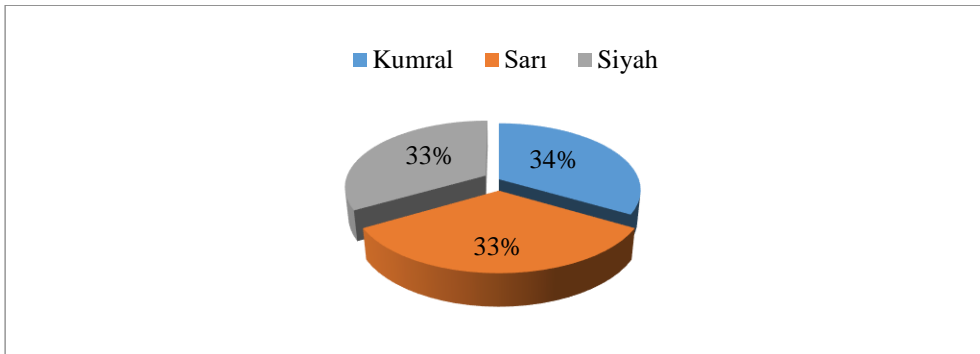
Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Şekil (5)'te görüldüğü üzere kazada bulunan erkek nüfusun %74'ünü orta boylu, %26'sını ise uzun boylu kimseler oluşturmaktadır. Her ne kadar bu veriler fiziksel özellikleri belirtilen kimselere ait olsa da kazadaki boy ortalaması ile ilgili bir tahmin oluşturması açısından oldukça önemlidir.

Boy özelliklerinin yanı sıra kazada bulunan erkeklerin fiziksel özelliklerinden bahsedilirken sakal ve bıyık renkleri de belirtilmektedir. Kumral bıyıklı ya da kumral sakallı şeklinde belirtilen bu özelliklerin yanı sıra kazada bulunan bazı kimselere ait kayıtlarda ter bıyıklı⁶ ifadesinin de kullanıldığı görülmektedir (NFS. d.. No: 6150, 5). Örneğin, Hacı Cedit Mahallesinde ikamet eden 18 yaşındaki Mehmet'ten bahsedilirken "ter bıyıklı" ifadesi kullanılmıştır (NFS. d.. No: 6150, 2).

İncelediğimiz defterlerde bıyıklı olarak tespit edilen bu kimselerin bıyıklarının rengine göre dağılımını gösteren grafik ise şu şekildedir:

Şekil 6: Kazada Bulunan Erkeklerin Bıyık Renkleri

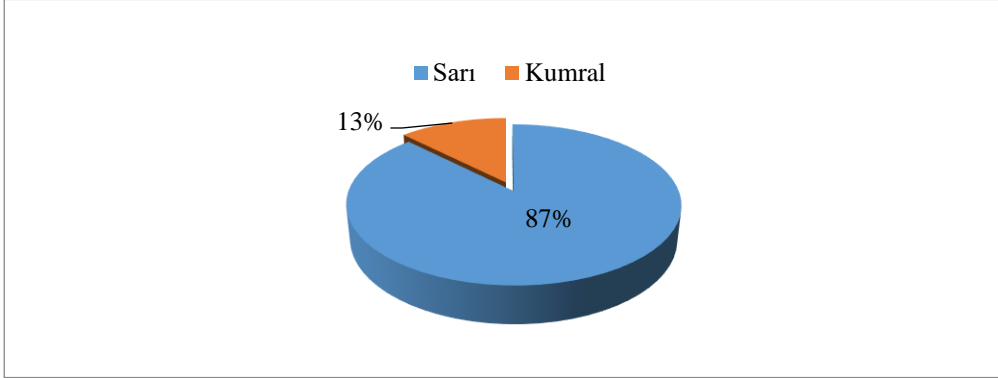

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

⁶ Bu ifade genellikle bıyığı henüz terleyemeye başlayan kimseler için kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. (Akyel ve Sertel, 2015: 86).

Şekil (6)'da görüldüğü üzere kazadaki bıyıklı kimselerin %34'ünü kumral bıyıklılar, %33'ünü ise sarı ve siyah bıyıklı kimseler oluşturmaktadır. Bıyık oranların birbirine oldukça yakın olduğu kazadaki sakal bırakanların, renklerine göre dağılımını gösteren grafik ise aşağıdaki gibidir:

Şekil 7: Kazada Bulunan Erkeklerin Sakal Renkleri

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Kazada bulunan nüfus içerisinde sakal bırakanların renklerine bakıldığında, kumral sakallıların %87 ile büyük çoğunluğu oluşturduğu, ikinci sırada ise %13 yoğunluk ile sarı sakallı kimselerin olduğu görülmektedir.

3. 1831 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Samakov Kazasının İktisadî Yapısı

Sahip olduğu maden yatakları sayesinde Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasındaki en önemli ve en zengin yerleşim yerlerinden birisi olan Samakov'un bu özelliği nüfus defterlerinde de önemli bir yer tutmaktadır. Öyle ki Samakov Kazasına ait nüfus defterlerinde, bazı yerleşim yerleri doğrudan madencilik sektörüne hizmet veren kimselerin ikamet ettikleri yerleşim yerleri olarak kaydedilmişlerdir. Örneğin Yuvan Mahallesi'ne ait kayıta, mahallede bulunan kimseler için "*Maden-i Mezkur Kömürçiyarı Oldukları*"⁷ ifadesi kullanılmakta (NFS. d.. 6152, 67) iken Yaçiben karyesinde ikamet eden kimselerle ilgili "*Maden-i Cevherciyan*" ibaresi kullanılmaktadır (NFS. d.. 6153, 1). Bu durum kazada bulunan yerleşim yerlerinden hangilerinin doğrudan madencilik sektörü ile ilişkili olduğunun anlaşılmasının yanı sıra kazada bulunan madencilerin kimler olduğunun tespit edilebilmesine de imkân vermektedir.

Aşağıdaki tabloda Samakov Kazasında bulunan madencilerin ikamet ettikleri yerleşim yerleri ile bu yerleşim yerlerinde bulunan nüfusun madenciliğin hangi alanında hizmet verdiği yer almaktadır.

⁷ NFS. d.. 6152. 67.

Tablo 6: Madenlerde Çalışan Kimselerin İkamet Ettikleri Yerleşim Yerleri

Mahalle/Karye İsmi	Kömürçiyan	Cevherçiyan	Kömürçiyan Amelesi	Cevherçiyan Amelesi	Maden Amelesi
Yuvan	+				
Suyuç		+			
Yeniköy	+				
Güdfâl			+		
Radomil	+				
Eçuse	+				
Gebruh	+				
Sesterme					+
Kapucak	+				
Vakran	+				
Çamurlu ⁸	+				
Pafadon					+
Kalkova		+			
Okul-ı Zir		+			
Okul-ı Bâlâ		+			
Şepri Keprul		+			
İzla Koçân		+			
Viran Moşir				+	
Zabova				+	
Yaçiben		+			
Haline				+	
Herlûh				+	
Papûgyân				+	
Yadlûh				+	
Kavaçkiçe				+	
Kaviç					+
İstudne		+			
Kap'il Vedül	+				
Dikâne-i Pâlâ	+				
Dipren	+				
Sapadu	+				
Ofçar					+
İskarlar		+			
Toplam: 33	12	9	1	7	4

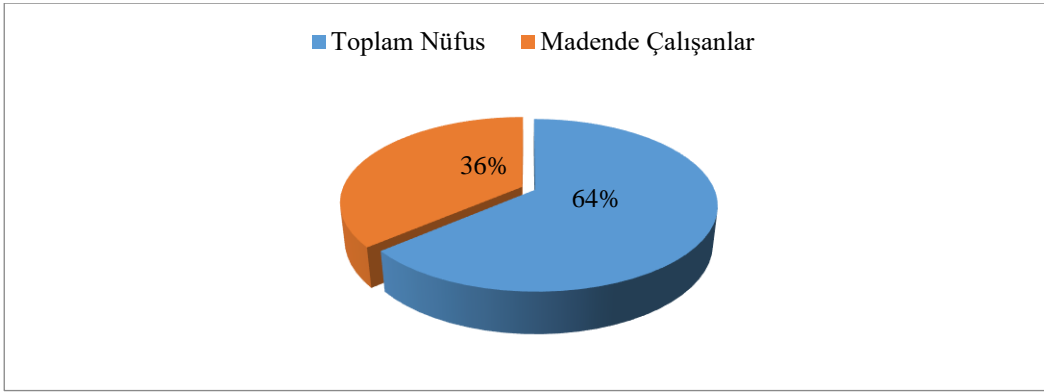
Kaynak: (NFS. d.. No: 6152. 2-163; 6153.1-127).

⁸ Çamurlu karyesinde ikamet edenler arasında madenlerde çalışmayan kimseler de bulunmaktadır. Nüfus kayıtlarda burada ikamet eden nüfusun, karışık olduğu belirtilmiştir. Ancak ne kadarının kömürcü taifesi olduğu ya da olmadığı açık bir biçimde belirtilmemiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. (NFS. d.. 6152. 129.)

Tablo (6)'da görüldüğü üzere Samakov Kazasında bulunan yerleşim yerlerinin 33'ü doğrudan madencilik sektörü ile ilişkilidir. Bu yerleşim yerlerinden 32'si kırsal alanlarda, 1'i ise merkezde yer almaktadır. Kırsal alanlarda bulunan bu yerleşim yerleri aynı zamanda kazada bulunan madencilerin önemli bir kısmının da ikamet ettiği alanlardır. Kırsal alanlardaki bu yerleşim yerlerinin 11'inde kömürcü taifesi, 9'unda cevherci taifesi, 1'inde kömürcü amelesi, 7'sinde ise cevherci ameleleri ikamet etmektedir. Kırsal alanda bulunan 4 yerleşim yerinde ikamet edenler ise maden amelesi olarak kaydedilmiştir. Merkez mahallesi olan Yuvan'da ikamet edenler ise kayıtlara kömürcü taifesi olarak kaydedilmiştir (NFS, d.. 6152, 67).

Tüm bu yerleşim yerlerinde ikamet eden erkek nüfus sayısı 7.500 civarında olup genel toplam erkek nüfus içerisindeki yeri şu şekildedir:

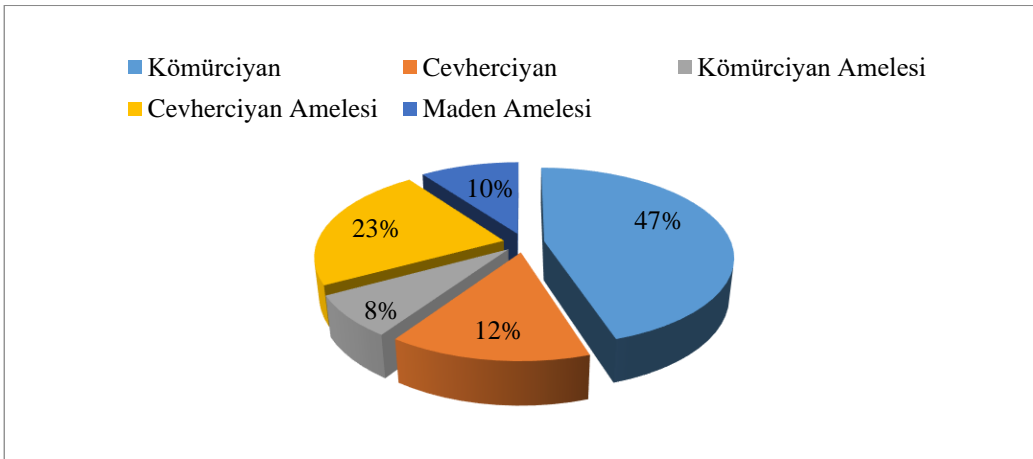
Şekil 8: Toplam Erkek Nüfus İçerisinde Madende Çalışanların Yeri

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Şekil (8)'de görüldüğü üzere Samakov Kazasında ikamet eden erkek nüfusun %36'sını madende çalışanlar oluşturmaktadır. Bu kişilerin madendeki görev dağılımı ise şu şekildedir:

Şekil 9: Madenlerde Çalışan İşçi Grupları

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Şekil (9)'da görüldüğü üzere Samakov'daki madenlerde çalışanların %47 gibi önemli bir kısmını kömürcü taifesi olarak bilinen kişiler oluşturmaktadır. İkinci sırada ise %23'lük oranla cevherci amelesi olarak kayıtlarda yer alan işçiler gelmektedir. Bunları sırasıyla %12 yoğunlukla cevherci taifesi, %10 yoğunlukla maden amelesi ve %8 yoğunlukla kömürcü amelesi olarak kaydedilen işçiler takip etmektedir.

Kazada bulunan madenci taifesinin dışında mesleklerini tespit edebildiğimiz diğer bir grup ise kazadaki resmi görevlilerdir (NFS. d.. 6150, 2-7; 6151, 2-48). Onların dışındaki kişiler, kayıtlara

meslekleri belirtilmeden kaydedilmiş olmaları nedeniyle kazada bulunan nüfusun geri kalanının hangi sektörde hizmet verdiği tespit edilememiştir.

Kazada bulunan resmi görevliler ve onlara ait liste ise şu şekildedir:

Tablo 7: Kazada Bulunan Resmi Görevlilerin Listesi

Mesleği	İsmi	Yaşı
Nazır	Mehmed Reşid Ağa	28
Naib	Abdulkerim Efendi	45
Şer'iat Kâtibi	Ahmed Efendi	30
Muhtar	Ahmed bin	75
Müderris	İbrahim Şakir Efendi	38
Mahalle-i Atik İmamı	Tahir Efendi	45
Hacı Keşkek Mahallesi İmamı	Hafız Hüseyin Efendi	30
Nazır Cafer Mahallesi İmamı	Hacı İbrahim Efendi	80
Hacı Cedid Mahallesi İmamı	Hafız Mehmed Edendi	60
Tekke Mahallesi İmamı	Mustafa Efendi	60
Abdülcebbar Mahallesi İmamı	Ali Efendi	25
Musalli Mahallesi İmamı	Tahir Efendi	65
Hoca Safer Mahallesi İmamı	Hafız İbrahim Efendi	35
Mehmed Çavuş Mahallesi İmamı	Abdurrahman Efendi	40
Kurşunlu Mahallesi İmamı	Mehmed Efendi	60
Köstence Yanesi Karyesi İmamı	Mehmed Efendi	30
Musa Beğ Karyesi İmamı	Selim Efendi	30
Yane-i Has Karyesi İmamı	Halil Efendi	-
Yane-i Has Karyesi İmamı	Şeyh Mustafa	45

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48).

3.1. Samakov Kazasında İkamet Eden Gayrimüslimlerin Ödedikleri Cizye Sayısı

Kâfi gelmek, karşılığını vermek, ödemek manalarına gelen cizye, Gayrimüslimler tarafından ödenen bir vergi türüdür (Erkal, 1993: 42). Devlet hizmetinde bulunan Gayrimüslimler, rahipler ve iş yapamaz durumda bulunan kimselerin dışında belirli bir gelire sahip olan kimselerin ödemekle mükellef olduğu bu vergi türü, kendi içerisinde kişilerin malî durumuna göre Âlâ, Evsat ve Ednâ olarak üçe ayrılmaktadır. Âlâ grubunu zenginler, Evsât grubunu orta gelirliler ve Ednâ grubunu ise gelir düzeyi düşük olan kimseler oluşturmaktadır (Başaran, 2017: 317). İlk dönemlerde cizye bedelleri, Âlâ statüsünde olanlardan 9, Evsat statüsünde olanlardan 4,5, Ednâ statüsünde olanlardan ise 2,25 kuruş olarak belirlenmiştir. Ancak zamanla vergi miktarları

artırılmış ve 1829 yılında Âlâ statüsünde olanlardan 48, Evsat statüsünde olanlardan 24, Ednâ statüsünde olanlardan ise 12 kuruş alınmaya başlanmıştır. 1834 yılında ise Âlâ statüsünde olanlardan alınan vergi miktarı 60 kuruş, Evsat statüsünde olanlardan alınan vergi miktarı 30 ve Ednâ statüsünde olanlardan alınan vergi türü de 15 kuruş olarak yeniden belirlenmiştir (İnalçık, 1993: 47).

1831 yılında Samakov Kazasında ikamet eden Gayrimüslimlerin cizye dağılımı ve ödedikleri cizye miktarı ise şu şekildedir:

Tablo 8: Samakov Kazasındaki Cizye Dağılımı

Yerleşim Yeri	Âlâ	Evsat	Ednâ
Samakov Kazası	94	4.336	1.380

Kaynak: (NFS. d.. No: 6152. 2-163; 6153. 1-127).

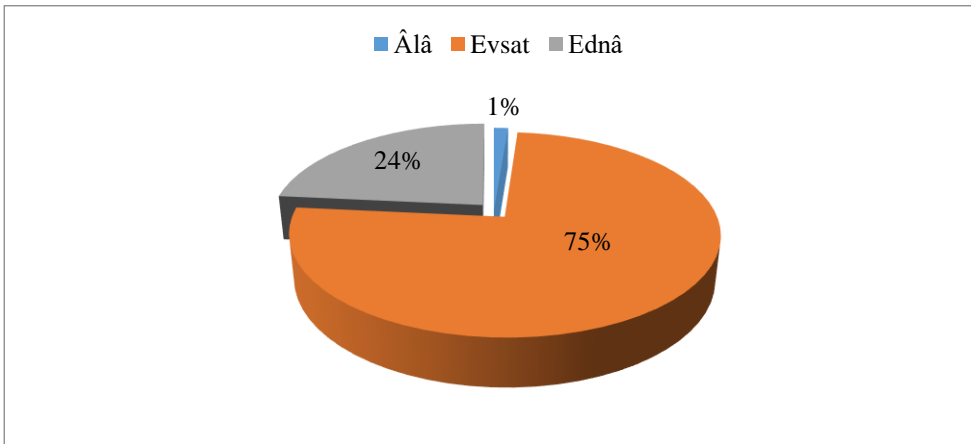
Tablo (8)'de görüldüğü üzere bu dönemde Samakov Kazasında yaşayan Gayrimüslimler arasında vergi mükellefi kimselerin toplam sayısı 5.810'dur. Bunların 94'ü Âlâ statüsünde vergi veren kimseler olup, yüksek gelire sahiplerdir. Kazada bulunan 4.336 kişi ise Evsat statüsünde vergi veren orta halli kimselerdir. Ednâ statüsünde vergi veren 1.380 kişi ise kazadaki düşük gelirli kimselerdir.

Bu tarihteki cizye bedelleri ise yukarıda ifade edildiği üzere Âlâ 48, Evsat 24, Ednâ 12 kuruş şeklindedir. Buna göre 1831 yılında Samakov Kazasından alınan cizye bedelleri Âlâ grubunda bulunanlardan $94 \times 48 = 4.512$ kuruş, Evsat grubunda bulunanlardan $4.336 \times 24 = 104.064$ kuruş, Ednâ grubunda bulunanlardan $1.380 \times 12 = 16.560$ şeklindedir. Kazadaki toplam cizye miktarı ise bu veriler üzerinden hesaplandığında 125.136 kuruş olmaktadır.

Elde edilen bu verilerden anlaşıldığı üzere Samakov Kazasındaki cizye vergisi mükellefi kimselerin büyük çoğunluğunu Evsat statüsünde vergi veren orta halli kimseler oluşturmaktadır. İkinci sırada ise Ednâ yani düşük gelire mensup kimseler bulunmaktadır. Âlâ statüsünde vergi veren yüksek gelirli kimselerin sayısı ise 94 ile sınırlıdır.

Kazada bulunan bu kimselerin genel dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

Şekil 10: Samakov Kazasındaki Gayrimüslimler Arasındaki Cizye Dağılımı

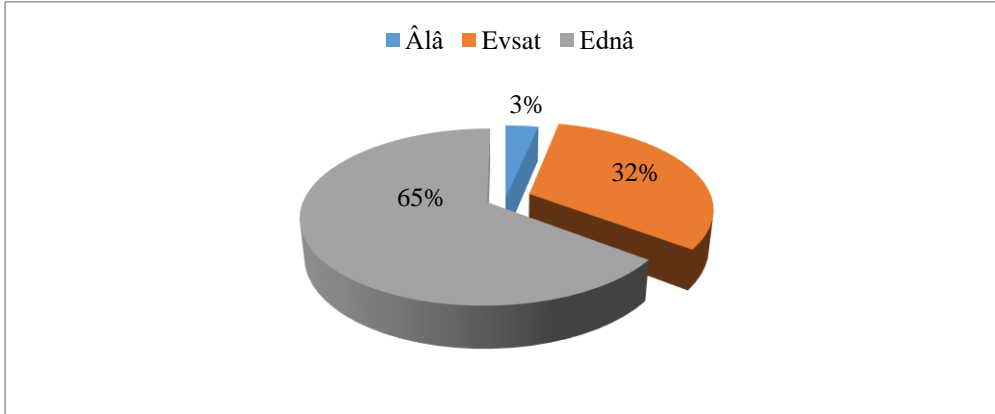

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Şekil (10)'da görüldüğü üzere Samakov Kazasında bulunan Gayrimüslimlerin %75'ini orta halli kimseler oluşturmaktadır. Düşük gelirli kimselerin oranının %24 olduğu kazada, zengin olarak nitelendirilenlerin oranı ise %1'dir.

Bu kimselerin mahalle ve karyelere göre dağılımı ise şu şekildedir:

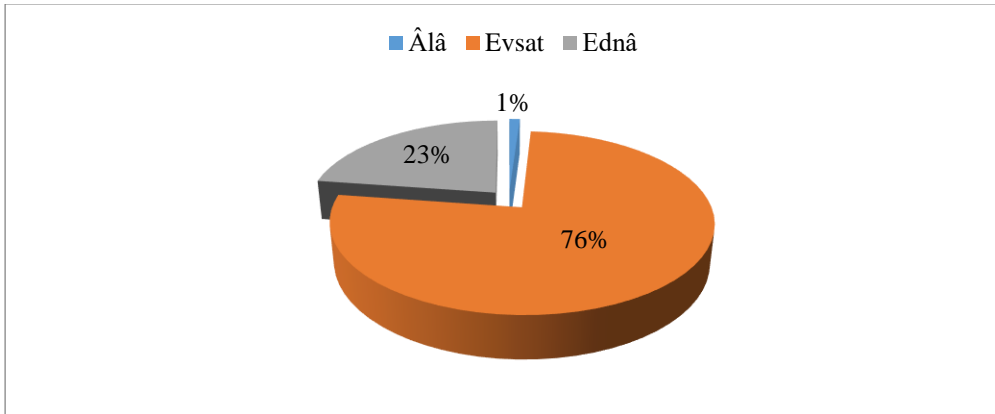
Şekil 11: Mahallelerde İkamet Eden Gayrimüslimler Arasındaki Cizye Dağılımı

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Samakov Kazası merkez mahallelerinde ikamet eden nüfusun %65'ni düşük gelirli kimseler oluşturmaktadır. Orta halli kimselerin oranının %32 olduğu kazada, düşük gelire sahip kimselerin oranı ise %3'tür.

Şekil 12: Karyelerde İkamet Eden Gayrimüslimler Arasındaki Cizye Dağılımı

Kaynak: (NFS. d.. No: 6150. 2-7; 6151. 2-48; 6152. 2-163; 6153.1-127).

Karyelerde ise durum mahallelerden biraz farklıdır. Genel olarak madencilik sektöründe çalıştıkları bilinen kırsal alandaki nüfusun önemli bir kısmını orta halli kimseler oluşturmaktadır. Toplam nüfusun %76'sını oluşturan bu kimselerin ardından kırsal alanda yoğun olarak bulunan diğer grup ise %23'lük oranla düşük gelirli kimselerdir. Mahallelere kıyasla yüksek gelirli kimselerin daha az olduğu karyelerde bulunan bu kimselerin oranı ise sadece %1'dir.

4. Sonuç

Samakov nüfus defterleri incelenerek ortaya konulan bu çalışmadan anlaşıldığı üzere Samakov 1831 tarihinde, Müslümanların yanı sıra Rumlar, Yahudiler ve Kıptilerin bir arada yaşadığı kozmopolit bir yerleşim yeridir. Toplam erkek nüfus sayısının 14.000 dolaylarında olduğu kazadaki erkek nüfusun büyük çoğunluğunu Rumlar oluşturmaktadır. Nüfusun yaklaşık %89'unu oluşturan Rumların ardından kazadaki en yoğun nüfusa sahip diğer grup, %8'lik nüfus yoğunluğu ile Müslümanlardır. Kazada bulunan Kıptiler ve Yahudilere ait nüfus yoğunluğu ise %2 dolaylarındadır.

Bu tarihte toplam 18 mahalle ve 47 karyeden oluşan bir yerleşim yeri olan Samakov'un nüfusunun büyük çoğunluğu, kırsal alanlarda ikamet etmektedir. Merkez mahallelerinin 11'nin

Müslümanlara, 7'sinin ise Gayrimüslimlere ait olduğu kazadaki karyelerin 42'sinde ise Gayrimüslimler ikamet etmektedir. Geriye kalan 5 karyede ise Müslüman ve Gayrimüslim tebaa bir arada yaşamaktadır.

Erkek nüfusun büyük bir kısmını "1-17" yaş aralığındaki kimselerin oluşturduğu kazada, ikinci sırada "40-59" yaş aralığındaki kimseler, üçüncü sırada ise "18-39" yaş aralığındaki kimseler yer almaktadır. Nüfus yoğunluğu bakımından son sırada bulunan "60" yaş ve üstünde bulunan kimselerin oranı ise %5'tir.

Fiziksel özellikleri tespit edilen nüfusun %74'ünün orta boylu, %26'sının ise uzun boylu olduğu Samakov'daki bu kimselerin bıyık ve sakal renkleri ise daha ziyade kumral ve sarıdır.

Erkek nüfusun %36'sının geçimini madenlerde çalışarak sağladığı Samakov'daki maden işçilerinin %47 gibi önemli bir kısmını kömürcü taifesi olarak bilinen kimseler oluşturmaktadır. Yoğunluk bakımından ikinci sırada bulunan cevherci amelelerinin oranı ise %23'tür.

Nüfusun büyük çoğunluğunu orta halli kimselerin oluşturduğu kazada, karyelerde ikamet eden nüfusun ekonomik durumu, mahallelerde ikamet eden kimselere kıyasla daha iyidir. Bunda kazada bulunan maden işçilerinin büyük çoğunluğunun kırsal alanlarda ikamet etmesinin payı büyüktür.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Samakov Nüfus Defteri Defter Katalog No: 6150.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Samakov Nüfus Defteri Defter Katalog No 6151.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Samakov Nüfus Defteri Defter Katalog No 6152.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Samakov Nüfus Defteri Defter Katalog No 6153.

Araştırma Eserleri

Akyel, S. Sertel. (2015). Osmanlı nüfus defterlerinin tarih yazımındaki yeri: 1840 Tarihli Çarsacak Kazası gayrimüslim nüfus defteri örneği. *Journal of History and Future*, 1(1), 78-98.

Barkan, Ö. L. (1953). Tarihi demografi araştırmaları ve Osmanlı Tarihi. *Türkiyât Mecmuası*, 10, 1-26.

Başaran, M. (2017). 1830-1842 Yılları arasında nüfus defterleri kapsamında Ödemiş ve örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(3), 307-321.

Çelebi, E. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Seyit Ali Kahraman (Haz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Doğan, A. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'nda modern anlamda yapılan ilk nüfus sayımı verilerine göre Antalya Kaleiçi nüfusu üzerine demografik bir inceleme. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2), 71-88.

Erkal, M. (1993). Cizye., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 8. s.42-45). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Giz, A. (1970). Samako demir madeni. *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*. 51, 15-16.

- Güneş, M. (2014). Osmanlı dönemi nüfus sayımları ve bu sayımları içeren kayıtlarının tahlili. *Gazi Akademik Bakış*, 8(15), 221-240.
- Hammer, J. V. (2010). *Büyük Osmanlı Tarihi*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- İnalçık, H. (1993). Cizye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 8. s.45-48). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karal, E. Z. (1997). *Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk nüfus sayımı 1831*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Karpat, H. K. (2010). *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, D. S. (2010). 1834 Tarihli Burdur Kazası nüfus defterlerine göre Burdur şehrinin nüfusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmacılar Dergisi*, 13(71), 231-244.
- Kiel, M. (2009), Samakov. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 36. s.62-64). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öz, M. (2010). Tahrir, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 39. s.425-429). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özekmekçi, M. M. (2020). Bazı Osmanlı nüfus defterlerinde mim (ρ) ve çeşitli harfler ile özel işaretlerin kullanımına dair. *History Studies*, 12(6), 3057-3072.
- Şimşek, M. (2017). 1841 Yılına ait nüfus defterlerine göre Balat Kazasında yaşayan gayrimüslimler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 18(39), 103-121.